

TOWARZYSTWO AZJI I PACYFIKU

AZJA - PACYFIK

ROCZNIK

TOM IV (2001)

CHINY

wydawnictwo
adam marszałek
Toruń 2001

RADA PROGRAMOWA

Marceli Burdelski, Waldemar J. Dziak, Krzysztof Gawlikowski
Władysław Góralski, Elżbieta Potocka, Kazimierz Starzyk, Sławoj Szyrkiewicz

RECENZENCI

prof. dr hab. Antoni Kamiński, prof. dr hab. Stanisław Zapaśnik

REDAKCJA NAUKOWA

Krzysztof Gawlikowski, Elżbieta Potocka

Redakcja i korekta

Jacek Prawdzic-Kornacki

Tom ukazał się dzięki pomocy Komitetu Badań Naukowych,
Port Gdynia Holding S.A. oraz
„Chipolbroku” – Chińsko-Polskiego Towarzystwa Okrętowego

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

© Copyright by Towarzystwo Azji i Pacyfiku

ISSN 1643-692X

ISBN 83-7322-002-X

Redakcja zaprasza badaczy, szczególnie młodszych, do współpracy.
Maszynopisów nie zamówionych i niezaakceptowanych do druku Redakcja nie odsyła.

ADRES REDAKCJI

Instytut Studiów Politycznych PAN, ul. Polna 18/20
00-625 Warszawa, fax (022) 825-21-46

Prenumeratę prowadzi Towarzystwo Azji i Pacyfiku. Zamówienia prosimy kierować na adres Redakcji. Prenumeratorzy otrzymują zniżkę 10% ceny katalogowej. Pierwsza wpłata może obejmować tomy nr 1 i 2. Prenumerata zagraniczna wyższa o 100% plus koszty przesyłki. Wpłaty prosimy kierować na konto Towarzystwa: Pekao S.A. VII o/Warszawa, Al. Witosa 31, nr 12401109-10016646-2700-401112-0002

The cost of annual subscription (one issue) is US \$23.00, including postage. Payments should be sent to Asia-Pacific Society: Towarzystwo Azji i Pacyfiku, Warszawa, Polna 18/20, account: Pekao S.A. VII o/Warszawa, Witosa 31: nr 12401109-10016646-2700-401112-0002

WYDAWNICTWO ADAM MARSZAŁEK, 87-100 Toruń, ul. Przy Kaszowniku 37
tel./fax (0-56) 623-22-38, tel./fax (0-56) 660-81-60, e-mail: info@marszalek.com.pl
DRUKARNIA nr 1, ul. Warszawska 52, 87-148 Łysomice, tel. (0-56) 659-98-96

TREŚĆ ZESZYTU**STUDIA O CHINACH I CHIŃCZYKACH**

B. Góralczyk	Chiny na arenie międzynarodowej	9
Z. Góralczyk	Stosunki amerykańsko-chińskie. Partnerzy czy rywale w XXI wieku?	28
E. Haliżak	Chińska Republika Ludowa w WTO	52
K. Starzyk	Hongkong – trzy lata pod jurysdykcją ChRL	65
B. Kikolski	Zachód w oczach młodych Chińczyków. Badanie studentów Nankinu	79
T. Sierakowski		

DYSKUSJA PANELOWA

Problem praw człowieka w Chinach	97
--	----

SYLWETKI

M. Burdelski	Deng Xiaoping	131
K. Gawlikowski	Jiang Zemin	140

ROZMOWY

J. Potocki	Singapur – azjatycki fenomen. Rozmowa z premierem Singapuru Goh Chok Tongiem	152
------------	--	-----

PROBLEMY OGÓLNE

B. Rychłowski	Mocarstwa Azji – ich udział w strukturach współczesnego świata	160
---------------	--	-----

HISTORIA

B. Góralczyk	Reperkusje dramatu na Placu Tiananmen	182
Ta Minh Tuan	Normalizacja stosunków Wietnamu z Chinami	200

ESEJ

K. Gawlikowski	Zapiski z Pawilonu Odlatującego Żurawia (II)	218
----------------	--	-----

OBYCZAJE

K. Pejda	Miłość w poezji chińskiej; klasyczna poezja shi i nowoczesna baihua w latach 1917–1942	233
----------	--	-----

ARTYKUŁY RECENZYJNE

R. Jakimowicz	Globalizacja w Azji	239
J. Rowiński	Nowe oblicze Chin	250
B. Góralczyk	Nowa węgierska historia Chin	261
E. Potocka	Rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich w wybranych gospodarkach Azji	264
B. Góralczyk	Era Jiang Zemina	269
K. Gawlikowski	Nowe publikacje o dawnych Chinach i ich myśli klasycznej wydane w Polsce	273
E. Potocka	Pearl Harbor – konflikt nieunikniony	289
M. Krupińska	W cesarskiej służbie	297

WAŻNIEJSZE WYDARZENIA W STREFIE AZJI-PACYFIKU W 2000 r.	300
--	-----

STOSUNKI POLSKI Z KRAJAMI AZJI-PACYFIKU W 2000 r.	316
--	-----

KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO W 2001 r.	318
--	-----

NOWE KSIĄŻKI	327
--------------------	-----

NASI AUTORZY	335
--------------------	-----

STRESZCZENIA	340
--------------------	-----

W poprzednich numerach	348
------------------------------	-----

CONTENTS**STUDIES ON CHINA**

B. Góralczyk	China from an international perspective	9
Z. Góralczyk	US–China relations: partners or rivals in the 21 st century	28
E. Haliżak	China's entry to WTO	52
K. Starzyk	Hong Kong: the three years after the unification	65
B. Kikolski	The West in the eyes of young Chinese. A Survey of students' opinions at Nanjing	79

A panel discussion

The problem of human rights in China	97
--	----

PROFILES

M. Burdelski	Deng Xiaoping	131
K. Gawlikowski	Jiang Zemin	140

AN INTERVIEW

J. Potocki	Singapore – an Asian miracle: an interview with Goh Chok Tong, Prime Minister of Singapore	152
------------	--	-----

ASIA – GENERAL MATTERS

B. Rychłowski	Asian giants and their role in the contemporary world	160
---------------	---	-----

HISTORY

B. Góralczyk	The repercussions of the drama on the Tiananmen Square	182
Ta Minh Tuan	The normalization of Vietnam–China relations: the 10 th anniversary note	200

ESSAY

K. Gawlikowski	Notes from the Pavilion of the Flying away Crane (II)	218
----------------	---	-----

HUMAN DIMENSION

K. Pejda	Love in Chinese poetry: the classical <i>shi</i> to the vernacular <i>baihua</i> of the years 1917–1942	233
----------	---	-----

BOOK REVIEWS

R. Jakimowicz	The globalization in the Asia-Pacific region	239
J. Rowiński	A new image of China	250
B. Góralczyk	A new history of China published in Hungary	261
E. Potocka	A role of direct foreign investments in China, South Korea, Taiwan and Vietnam	264
B. Góralczyk	The era of Jiang Zemin	269
K. Gawlikowski	New publications about ancient China and Chinese classical thought issued in Poland	273
E. Potocka	Pearl Harbor – a conflict which could not be avoided ...	289
M. Krupińska	In the service of the Emperor of Japan	297

THE MOST IMPORTANT EVENTS IN THE ASIA-PACIFIC REGION OF 2000	300
POLAND'S RELATIONS WITH THE ASIA-PACIFIC COUNTRIES – 2000	316
THE CHRONICLE OF SCIENTIFIC EVENTS – 2001	318
NEW BOOKS ON EAST ASIA	327
OUR AUTHORS	335
ABSTRACTS	340
In the previous issues	348

Szanowni Państwo!

W przypadku cywilizacji chińskiej niemal wszystkie kategorie pojęciowe wypracowane w cywilizacji zachodniej okazują się zawodne, nieściśle czy wręcz mylące. Nawet samo określenie „Chiny” jest o wiele bardziej skomplikowane i wieloznaczne niż Polska czy Niemcy. Numer ten Redakcja zamierzała poświęcić „Wielkim Chinom” (Greater China) jako pewnemu szczególnemu zjawisku, łączącemu w sobie rozmaite aspekty „chińskości”: wszelakie byty polityczno-społeczne i liczną emigrację ponad podziałami państwowymi i konfliktami politycznymi. Okazało się wszakże, iż termin ten nawet wśród specjalistów budzi nazbyt wielkie wątpliwości, a kojarzy się często z wielkomocarstwowością, nie zaś ze szczególną gospodarczo-kulturową wspólnotą.

Ponadto trudno też było w jednym tomie zgromadzić studia poświęcone różnorodnym wymiarom „wspólnot chińskich”. W rezultacie Redakcja przedstawia tu głównie studia poświęcone Chinom jako krajowi, bez względu na skomplikowane losy historyczne poszczególnych jego części oraz rozmowę z premierem Singapuru Goh Chok Tongiem, specyficznego, wieloetnicznego miasta-państwa stworzonego przez chińskich emigrantów na wyspie odległej od ich ojczystego kraju. Do innych spraw oraz aspektów „życia chińskiego” będziemy powracać w następnych tomach.

W 1995 r. Centralna Agencja Wywiadowcza USA ogłosiła sławny raport, w którym przedstawiła perspektywy zmian gospodarczo-strategicznych w świecie. Zgodnie z nim w 2020 r. Chiny mogą mieć PKB rzędu 20 000 mld USD, podczas gdy USA – 13 000 mld USD, Japonia – 5000 mld., Indie i Indonezja – nieco ponad 4000 mld, Korea Południowa – prawie 3500 mld, a Niemcy, Tajlandia, Francja i Brazylia – nieco ponad 2000 mld. To zdystansowanie USA przez Chiny pod względem wartości produktu krajowego wiązało się z założeniem, iż od 1995 r. PKB Chin zwiększy się ponad sześciokrotnie, zaś amerykański tylko dwukrotnie. Oczywiście nie oznacza to, że również pod względem poziomu rozwoju techniczno-gospodarczego, poziomu życia czy potęgi militarnej Chiny wyprzedzą wtedy USA. Dopiero koło połowy XXI w. Chiny mogą co najwyżej stać się dosyć zamożnym krajem średnio rozwiniętym. Dalszy rozwój wydarzeń i kryzys finansowy w Azji z lat 1997–1998 pokazują, że aż tak szybko Azja nie dorówna chyba Zachodowi. Pamiętać też warto, że ten Raport CIA odegrał dużą rolę w mobilizowaniu sił i środków Zachodu, by zapobiec zdystansowaniu basenu Atlantyku przez basen Pacyfiku.

Bez względu na ewentualne przyspieszenia, czy spowolnienia rozwoju, jest jasne, iż na przełomie XX i XXI w. Chiny stały się jednym z czołowych mocarstw świata, co budzi zrozumiałe niezadowolenie i przeciwdziałanie USA, odczuwającego potencjalne zagrożenie swego prymatu z tej właśnie strony. XXI w. może się zatem okazać „wiekiem Chin”, a przynajmniej wiekiem ich „wybijania się na wielkość”. Pierwsze miesiące po ataku na USA 11 września 2001 r. zarysowały zupełnie nowe alianse: Rosja i Chiny stały się cennymi sojusznikami Stanów Zjednoczonych w walce z terroryzmem. Czy jest to tendencja trwała i czy przeobrazi układ sił w świecie – czas pokaże.

Warto przyjrzeć się zatem uważniej fenomenowi Chin, w Polsce lekceważonemu i przestępowanemu nie zawsze uzasadnionymi „potępieniami moralnymi”. Choć to Chiny właśnie, nie zaś Polska, w trakcie transformacji odnoszą największe sukcesy w procesach budowy gospodarki rynkowej oraz przyspieszaniu rozwoju kraju. Oczywiście dla pełniejszej oceny trzeba by porównywać rozmaite aspekty odchodzenia od komunizmu, nie tylko sukcesy gospodarczo-technologiczne. Zaslugują one wszakże na szacunek i zainteresowanie. A dla zrozumienia zasadniczych zmian zachodzących w erze globalizacji – trzeba uwzględnić rosnącą rolę i pozycję Chin.

Redakcja

P. S.

Na okładce umieszczony jest chiński „obrazek noworoczny” (*nian hua*), rodzaj ludowego, wielobarwnego drzeworytu, używanego do dekorowania domów w okresie noworocznym. Ten pochodzi z powiatu Zhuxian w prowincji Henan (z okolic starej stolicy Kaifengu) – jednego z centrów tej sztuki w Chinach centralnych, zapewne z drugiej połowy XVIII w. albo początków XIX w. Przedstawia on Bóstwa Harmonii i Zgody (*He He*) – uosobienia podstawowych wartości konfucjańskich. Przynosiły one sukcesy w biznesie i zapewniały zgodę w rodzinie. Utożsamia się je często z *Han Shanem* i *Shi De*, mnichami buddyjskimi epoki *Tang*. Jeden z nich trzyma w ręce puzderko na drogocенności, a drugi lotos (słowa homofoniczne z nazwą bóstw), określające symbolicznie naturę przedstawionych postaci.

Jako elementy zdobnicze użyto w tym numerze chińskie wycinanki ludowe z początku lat 60. XX w.

STUDIA O CHINACH I CHIŃCZYKACH

Bogdan Góralczyk
Zdzisław Góralczyk

CHINY NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ

Chiny to nie tylko państwo i kraj, ale przede wszystkim cywilizacja; to blisko cztery tysiące lat potwierdzonej w zapisach ciągłości historycznej, i niemal pięć tysięcy lat uwzględniając okres legendarny. Cywilizacja ta promieniowała na kraje ościenne, a z jej dorobku korzystał cały świat, w tym także Europa. Robert Temple, na podstawie długoletnich badań kierowanych przez Josepha Needhama, sporządził swoisty raport o głównych naukowych i technicznych wynalazkach Chin¹.

Co Chiny przyniosły światu? Chińczycy eksponują, że dali ludzkości „cztery wielkie wynalazki” (*si da famin*): papier, druk, kompas i proch. Wynalazków tych było oczywiście znacznie więcej, a wiele z nich wyprzedzało Europę o setki, a nawet tysiące lat.

Można wspomnieć, że w Chinach od początku stosowano system dziesiętny choć bez zera, a jeszcze w starożytności opanowano wyrób stali. Około 130 r. n.e. wykonano pierwszy sejsmograf, już w III w. znano udoskonalone warsztaty tkackie, a w VIII w. pierwszy zegar mechaniczny. W XIII w. zaczęto zaś budowę okrętów z napędem na koła łopatkowe (*Gao Xuan*, XIII w.)².

¹ R. Temple, *Geniusz Chin. 3000 lat nauki, odkryć i wynalazków*, wstęp J. Needham, przekład J. Świercz, Ars Polona, Warszawa 1994; Patrz także: J. Needham, *Science and civilization in China*, Cambridge University Press, Cambridge 1955, vol. 1; do dzisiaj ukazało się ponad 30 tomów tej ogromnej pracy.

² *Ibidem*; zob. też: R. Sławiński, *Westernizacja kultury chińskiej – blaski i cienie*, w: *Kultury pozaeuropejskie i globalizacja. Zderzenia*, red. J. Zdanowski, Elipsa, Warszawa 2000, s. 115 oraz J. Needham, *Wielkie miareczkowanie*, przekład I. Kałużyńska, PIW, Warszawa 1984, s. 12–15.